

Kazimierz Butelski^a

orcid.org/0000-0002-0392-7237

Stanisław Butelski^b

orcid.org/0000-0002-2785-1847

Problematyka ochrony konserwatorskiej w Polsce a projekty i realizacje współczesnych odeonów w parku Radziwiłłowskim w Białej Podlaskiej i parku Łazienkowskim w Warszawie

Heritage Conservation in Poland in the Light of the Designs and Projects of Contemporary Odeons in Radziwiłłowski Park in Biała Podlaska and Łazienki Królewskie Park in Warsaw

Słowa kluczowe: odeon, amfiteatr, projektowanie architektoniczne, zadaszenie membranowe, park Radziwiłłowski, park Łazienkowski

Keywords: odeon, amphitheatre, architectural design, membrane roofing, Radziwiłłowski Park, Łazienki Królewskie Park

Wstęp

Przedmiotem pracy są zagadnienia projektowania współczesnych budynków użyteczności publicznej w obszarach ochrony konserwatorskiej w Polsce. Rozważania opierają się na przykładzie zrealizowanego odeonu w parku Radziwiłłowskim w Białej Podlaskiej i niezrealizowanego projektu zadaszenia amfiteatru w parku Łazienkowskim w Warszawie.

Dotyczą one z jednej strony odpowiedzi na pytanie o istotę substancji podlegającej ochronie konserwatorskiej oraz możliwego zakresu jej modyfikacji poprzez współczesne rozwiązania przestrzenne z wykorzystaniem nowoczesnych materiałów i technologii. Z drugiej strony zajmują się kwestią poszukiwania odpowiedzi na pytanie dotyczące stosownych form przestrzennych dla obiektów kultury w sytuacji nowych wyzwań społecznych, jakie pojawiły się w XXI wieku. Do wyzwań tych możemy zaliczyć np. ograniczenie zużycia energii i bezpieczeństwo sanitarne.

Introduction

This study explores the design of contemporary public buildings in conservation areas in Poland. It is based on the example of the completed odeon in Radziwiłłowski Park in Biała Podlaska and the unbuilt design of an amphitheater canopy in Łazienki Królewskie Park in Warsaw.

On the one hand, the study addresses the question of the essence of the substance that is subject to conservation and the possible scope of its modification through contemporary spatial solutions with the use of modern materials and technologies. On the other hand, it deals with finding answers to the question of appropriate spatial forms for cultural buildings in the face of new social challenges that have emerged in the twenty-first century. These challenges can include, for example, reducing energy consumption and sanitary safety.

The issues of the odeon in Biała Podlaska, built in 2019 as part of the revitalization of the historical palace

^a dr hab. inż. arch., prof. PK, Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej

^b mgr inż. arch., doktorant Szkoły Doktorskiej Politechniki Krakowskiej, Wydział Architektury

^a *D.Sc. Ph.D. Eng. Arch., prof. PK, Faculty of Architecture, Cracow University of Technology*

^b *M.Sc. Eng. Arch., doctoral student, Cracow University of Technology, Faculty of Architecture*

Cytowanie / Citation: Butelski K., Butelski S. Heritage Conservation in Poland in the Light of the Designs and Projects of Contemporary Odeons in Radziwiłłowski Park in Biała Podlaska and Łazienki Królewskie Park in Warsaw. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2023, 76:80–97

Otrzymano / Received: 8.06.2023 • **Zaakceptowano / Accepted:** 7.09.2023

doi: 10.48234/WK76ODEONS

Praca dopuszczona do druku po recenzjach

Article accepted for publishing after reviews

Przedstawiono szczegółowo zagadnienia odeonu w Białej Podlaskiej wybudowanego w 2019 roku jako elementu rewitalizacji historycznego założenia pałacowego. W dyskusji omówiono przykład nagrodzonej w konkursie SARP, ale niezrealizowanej koncepcji z 2019 roku przekształcenia w odeon najstarszego polskiego amfiteatru w warszawskich Łazienkach Królewskich. Omawiane przykłady pokazują możliwe kierunki ewolucji otwartych przestrzeni kultury w XXI wieku w historycznym środowisku kulturowym.

Hipoteza badawcza

Projektowanie współczesnych odeonów w obszarach objętych ochroną konserwatorską w Polsce jest złożonym procesem, w którym istotne jest znalezienie równowagi pomiędzy zachowaniem historycznych, kulturowych i przyrodniczych wartości a nowoczesnymi rozwiązaniami architektonicznymi i urbanistycznymi. Przekształcenie amfiteatrów w odeony może prowadzić do konfliktów z wymogami konserwatorskimi, ale również do ciekawych i kreatywnych rozwiązań.

Stan badań

Tematyka ochrony konserwatorskiej w kontekście projektowania współczesnych odeonów nie ma jeszcze zbyt bogatej literatury tematu. Na znaczenie odeonów w mieście antycznym i możliwości zmiany ich funkcji z teatralnej na administracyjną wskazuje Hanna Golasz-Szołomska [2008]. W kontekście typologii sal koncertowych Paweł Amałowicz [2019] wspomina o odeonach jako budowlach wielofunkcyjnych. Kazimierz Butelski [2022] zestawił wszystkie amfiteatry i odeony w Polsce oraz przeanalizował współczesne realizacje. Wskazał na zasadność przekształceń istniejących amfiteatrów w odeony w myśl zasady zrównoważonego rozwoju G. Brundtlanda. Zespół pałacowo-ogrodowy Radziwiłłów w Białej Podlaskiej charakteryzują Dorota Antonowicz i Kinga Kimic [2017], a o wartości ochrony spuścizny radziwiłłowskiej rozprawia Barbara Zin [2000]. Historię i znaczenie amfiteatru w warszawskich Łazienkach precyzyjnie opisuje Tomasz Dziubecki [2018], a jego wartości urbanistyczne analizuje Magdalena Janicka [2011].

Materiały i metody badawcze

Praca opiera się na studiach przypadków: zrealizowanego odeonu w Białej Podlaskiej oraz nagrodzonych projektów konkursowych zadania amfiteatru w parku Łazienkowskim w Warszawie. Przykłady te reprezentują tendencje architektoniczne przebudowy amfiteatrów na współczesne odeony w Polsce. Przeprowadzono studia archiwalne i literatury przedmiotu, dokonano analizy dokumentacji projektowej i wyników konkursu.

complex are presented in detail. The discussion includes the example of a 2019 design proposal, which received an award in a SARP competition but was not built, of transforming the oldest Polish amphitheater in Warsaw's Łazienki Królewskie Park into an odeon. The examples discussed show possible directions for the evolution of open cultural spaces in the twenty-first century in a historical cultural environment.

Research hypothesis

Designing contemporary odeons in conservation zones in Poland is a complex process in which it is important to find a balance between preserving historical, cultural, and natural values and modern architectural and urban planning solutions. Transforming amphitheaters into odeons can lead to conflicts with conservation requirements, but also to interesting and creative solutions.

State of research

Conservation in the context of the design of modern odeons does not yet have an extensive literature. The importance of odeons in the ancient city and the possibility of changing their function from theatrical to administrative is noted by Hanna Golasz-Szołomska [2008]. In the context of the typology of concert halls, Paweł Amałowicz [2019] mentions odeons as multifunctional buildings. Kazimierz Butelski [2022] compiled all amphitheaters and odeons in Poland and analyzed contemporary projects. He pointed out the legitimacy of transforming existing amphitheaters into odeons according to the principle of sustainable development by G. Brundtland's principle of sustainable development. The Radziwiłł palace and garden complex in Biała Podlaska is characterized by Dorota Antonowicz and Kinga Kimic [2017], and the value of protecting the Radziwiłł legacy is discussed by Barbara Zin [2000]. The history and significance of the amphitheater in Warsaw's Łazienki Królewskie Park is precisely described by Tomasz Dziubecki [2018], and its urban values are analyzed by Magdalena Janicka [2011].

Research materials and methods

This paper is based on a multiple-case study: the completed odeon in Biała Podlaska and prize-winning competition designs for the roofing of the amphitheater in Łazienki Królewskie Park in Warsaw. These examples represent architectural trends in the remodeling of amphitheaters into contemporary odeons in Poland. A survey of archives and the literature was carried out, as well as an analysis of design documentation and competition results.

Radziwiłłowski Park in Biała Podlaska – current state

The Radziwiłł magnate residence in Biała Podlaska, built between 1622 and 1736, was one of the most

Park Radziwiłłowski w Białej Podlaskiej – stan istniejący

Powstała w latach 1622–1736 rezydencja magnacka Radziwiłłów w Białej Podlaskiej była jedną z najwybitniejszych realizacji architektonicznych XVII wieku na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego. Zespół jest przykładem nowożytniej rezydencji magnackiej łączącej walory reprezentacyjne z cechami obronnymi, nazywanej *palazzo in fortezza*. Rezydencja została otoczona przez obwarowania ziemne systemu staroholenderskiego, składające się z pięciu otoczonych fosą bastionów o wysokości 7,5 m. Wewnątrz znajdowały się zamek przebudowany na pałac w latach 1760–1762 i rozebrany w 1883 roku, trzy oficyny flankujące dziedziniec, kaplica oraz wieża i brama. Uzupełnieniem kompozycji był reprezentacyjny ogród. Osie symetrii bastionów przecinały się w centrum placu. Na zewnątrz znajdowała się szeroka fosa wypełniona wodą, której dostarczała rzeka Krzna. Geometryczne formy fortyfikacji były nieregularne od strony południowej. Od tej strony to rzeka Krzna i moczary pełniły funkcję obronną. Na rozległych nadrzecznych łęgach rozciągał się obszerny zwierzyńiec. Zajmował on dwie wyspy, na których hodowano jelenie, sarny i żubry [Antonowicz, Kimic 2017]. W okresie międzywojennym od prywatnych właścicieli teren wraz z resztkami zabudowań nabyło państwo na cele administracyjne. Zespół zamkowy objęty jest ochroną konserwatorską na podstawie wpisu A/134¹ z 1966 roku obejmującego zespół zamkowy, w tym wały obronne. Obszar ten chroniony jest również jako część układu urbanistycznego wpisanego do rejestru zabytków w 1972 roku, wpis A/656².

Park 1958

W 1958 roku powstał „Projekt ogrodu zamkowego w Białej Podlaskiej” opracowany przez prof. Gerarda Ciołka [Antonowicz, Kimic 2017]. W czasie jego powstawania z pięciu bastionów fortyfikacji czytelne były trzy w narożach po stronie północnej, a zniwelowane dwa po stronie południowej. Z zabudowań pałacowych pozostały tylko oficyny. Fosi częściowo zasypano i pozbawiono wody, wraz z bastionami zostały porośnięte drzewami. Projekt prof. G. Ciołka przewidywał odtworzenie pierwotnego przebiegu linii obwarowań wraz z wypełnieniem fos wodą oraz wykorzystaniem terenu wewnątrz fortyfikacji na cele sportu, wypoczynku i rozrywki. Planowano także odtworzyć zarysy lokalizacji pałacu.

Amfiteatr 1965

Poza uporządkowaniem kompozycji ogrodowej nowym elementem przestrzennym był zaprojektowany teatr letni w bastionie północno-zachodnim, który wybudowano w 1965 roku (ryc. 1). Projektant amfiteatru wykorzystał wewnątrz skarpy istniejącego zachodnio-północnego narożnego bastionu na ukształtowanie

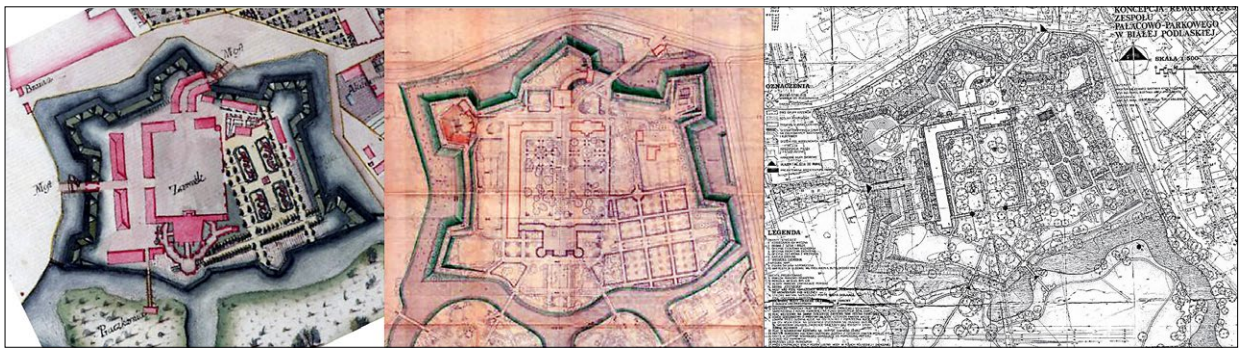
outstanding architectural projects of the seventeenth century on the territory of the Grand Duchy of Lithuania. The ensemble is an example of a modern-period magnate residence combining formal qualities with defensive features, called *palazzo in fortezza*. The residence was surrounded by earth ramparts in the Old Dutch system, consisting of five bastions 7.5 m high surrounded by a moat. Inside there was a castle, remodeled into a palace in 1760–1762 and demolished in 1883, three outbuildings flanking the courtyard, a chapel, and a tower and gate. The composition was complemented by a formal garden. The axes of symmetry of the bastions intersected in the center of the square. Outside there was a wide moat filled with water supplied by the Krzna River. The geometric forms of the fortifications were irregular on the southern side. From this side, it was the Krzna River and moors that acted as defensive features. On the sprawling riverside meadows there stretched an extensive game preserve. It occupied two islands where deer, roe deer and wisent were bred [Antonowicz, Kimic 2017]. In the interwar period, the land and the remains of the buildings were acquired from private owners by the state for administrative purposes. The castle complex is under statutory conservation based on entry A/134¹ of 1966 covering the castle complex, including the ramparts. The area is also protected as part of the urban layout listed in 1972, entry A/656.²

1958 park

In 1958, the “Biała Podlaska Castle Garden Design” was created by Professor Gerard Ciołek [Antonowicz, Kimic 2017]. At the time of its creation, three of the five bastions of the fortifications were legible in the corners on the north side and two were levelled on the south side. Of the palace buildings, only the outbuildings remained. The moats were partly filled in and deprived of water, and together with the bastions they were overgrown with trees. The design by Professor G. Ciołek envisaged the reconstruction of the original course of the fortifications along with filling the moats with water and using the area inside the fortifications for sports, leisure, and entertainment. There were also plans to recreate the outlines of the palace’s location.

1965 amphitheater

In addition to restructuring the garden composition, a new summer theatre in the north-west bastion was proposed and built in 1965 (Fig. 1). The designer of the amphitheater used the inner slopes of the existing north-west corner bastion to shape an auditorium for about 500 spectators. The three sectors of the auditorium partially changed the geometry of the interior of the bastions while maintaining the original height of the fortification’s top. Each of the audience sectors was designed for 180 spectators in 9 rows with wooden benches. The stage was located at the end of the

Ryc. 1. Zmiany Parku Radziwiłłowskiego. Od lewej: fragment miasta Białej i przedmieścia Woli z ręcznie kolorowanego *Atlasu Radziwiłłowskiego* z 1777 r. ze zbiorów Towarzystwa Naukowego Płockiego w Płocku, J. Flisiński, *Dzieje Białej Podlaskiej*; projekt ogrodu zamkowego w Białej Podlaskiej, proj. G. Ciołek, 1958 z materiałów Urzędu Miasta Biała Podlaska; projekt rewaloryzacji parku Radziwiłłowskiego w Białej Podlaskiej, prof. E. Bartman, 1998, z widoczną geometrią nowego amfiteatru; oprac. autorzy

Fig. 1. Changes to Radziwiłłowski Park. From the left: a fragment of the town of Biała and the suburb of Wola from the hand-colored *Radziwiłł Atlas* of 1777 from the collection of the Scientific Society of Płock, J. Flisiński, *History of Biała Podlaska*; design of the castle garden in Biała Podlaska, design by G. Ciołek, 1958 from the materials of the Biała Podlaska City Council; design of the revalorization of the Radziwiłłowski Park in Biała Podlaska, Professor. E. Bartman, 1998, with visible geometry of the new amphitheater; prepared by the authors

widowni dla około 500 widzów. Trzy sektory widowni zmieniły częściowo geometrię wnętrza bastionów przy zachowaniu pierwotnej wysokości korony fortyfikacji. Każdy z sektorów widowni przeznaczony był dla 180 widzów w 9 rzędach z drewnianymi ławkami. Scena znalazła się na zamknięciu bastionu na poziomie terenu u podstawy wału fortyfikacji po stronie wschodniej. Na koronie wału znalazły miejsce pergola i budynek zaplecza wraz z kabinami projekcyjnymi. Oś symetrii widowni i sceny amfiteatru z roku 1965 była równoległa do kierunku wschód – zachód fortyfikacji, ale asymetryczna w stosunku do głównej osi bastionu prowadzącej do centrum założenia pałacowego. Ta nieregularność przesunęła ciężar kompozycji na zachodnią część amfiteatru, gdzie znajdował się zlokalizowany na koronie wału budynek zaplecza technicznego. Budynek ten utrudniał komunikację na poziomie korony wałów. Konstrukcja trybun była ziemna z utwardzaniem drobnowymiarowymi elementami betonowymi i małymi murkami oporowymi oraz drewnianymi siedziskami ławek. Podobnie wykonana była scena. Budynek zaplecza były murowane z cegły i tynkowane, a pergola murowana z dzikiego kamienia. Do oświetlenia amfiteatru użyto lamp ulicznych z epoki jego powstania.

Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku amfiteatr uległ całkowitej dekapitalizacji, a odczytanie jego geometrii było praktycznie niemożliwe. Zniknęły widoczne na zdjęciu z lat sześćdziesiątych charakterystyczne elementy budynku na koronie wałów i pergoli.

Amfiteatr 1993

W 1993 roku rozstrzygnięto konkurs na projekt nowego amfiteatru. Pierwszą nagrodę przyznano pracy, której głównym projektantem był Kazimierz Butelski. W założeniach konkursowych oraz w projekcie realizacyjnym podstawową wytyczną konserwatorską było nieprzekraczanie wysokości korony historycznego

bastion at ground level at the base of the rampart of the fortification on the eastern side. A pergola and a backstage building with projection booths found their place on the top of the rampart. The axis of symmetry of the auditorium and stage of the 1965 amphitheater was parallel to the east–west direction of the fortifications, but asymmetrical in relation to the main axis of the bastion leading to the center of the palace grounds. This irregularity shifted the weight of the composition to the western part of the amphitheater, where there was a technical support building located on the top of the rampart. This building impeded circulation at the top rampart level. The construction of the grandstands was earthen, reinforced with small concrete elements and small retaining walls and wooden bench seats. The stage was similarly made. The backstage building was made of brick and had a plaster finish, and the pergola was made of unworked stone. Streetlamps from the era of its construction were used to light the amphitheater. By the early 1990s, the amphitheater had completely deteriorated, and it was impossible to read its geometry. The distinctive building elements on the top of the ramparts and pergola, visible in a 1960s photograph, had disappeared.

Amphitheatre 1993

In 1993, a competition was held to design the new amphitheater. The first prize was awarded to a work whose main designer was Kazimierz Butelski. In the competition's regulations and in the execution design, the main conservation guideline was to retain the height of the historical rampart of the fortification above 3 m and to maintain its external historical contour.

The winning competition design was based on an analysis of the geometry of the historical layout, with the aim of emphasizing and bringing out its spatial values through newly created contemporary architectural forms. The focus was on solutions within the interi-

wału fortyfikacji powyżej 3 m oraz utrzymanie jego zewnętrznego historycznego obrysu.

Zwycięski projekt konkursowy oparto na analizie geometrii historycznego założenia, mając na celu podkreślenie i wydobyć jego przestrzenne wartości poprzez nowo powstające współczesne formy architektoniczne. Skupiono się na rozwiązaniach w obrębie wnętrza bastionu, zachowując zewnętrzny zarys. Kompozycja całości została podporządkowana osi symetrii bastionu biegnącej do centrum założenia zespołu pałacowo-parkowego Radziwiłłów w Białej Podlaskiej. Na tej osi zlokalizowano zadaną scenę i budynek zaplecza scenicznego zamykający wnętrze bastionu. Budynek ten stanowił granicę wysokości pomiędzy pogłębioną o mniej więcej 3 m sceną we wnętrzu bastionu a terenem pierwotnym. Dzięki temu widownia zwiększyła z 500 do 1000 widzów. Widownia składała się z 3 sektorów, z których centralny i wschodni były symetryczne względem osi bastionu i powstały w oparciu o plan koła, zachodni natomiast wykazywał nieregularność i „rozwił” się, otwierając wnętrze amfiteatru. Dzięki takiej geometrii zamknięte budynkiem zaplecza wnętrze bastionu było dostępne. Widownia była obsługiwana z dwóch poziomów, przy czym środkowy rząd był zgodny z poziomem założenia parkowo-pałacowego.

Górny poziom widowni znajdował się na koronie bastionu 146 m n.p.m., a dolny był zagłębiony na poziomie sceny 141 m n.p.m. Na koronę wałów prowadziły obustronne rampy, a na poziom sceny – rampa po stronie zachodniej i schody po stronie wschodniej. Korona wałów odzyskała historyczną funkcję komunikacyjną, nie stały tu już żadne blokujące przejście budowle. Żelbetowa widownia widoczna z korony wałów miała rzeźbiarski charakter. Całość miała introwertyczny charakter ograniczony do wnętrza jednego bastionu. Od strony parku widoczny był jedynie budynek zaplecza scenicznego o wysokości fortyfikacji. Nad koronę wałów wystawał tylko zawieszony nad sceną trójkątny dach, który nie przekraczał rzędnej 150,5 m n.p.m.

Dynamiczna i charakterystyczna forma dachu składała się z przesuniętych względem siebie fal zamkniętych i obciętych obrysem trójkątnych blachownic stanowiących jego konstrukcję. Przewieszony przez budynek zaplecza scenicznego dach był równoważony przez fundamenty, z którymi był połączony przez żelbetowe ciągną. Kompozycja całości była wzbogacana tzw. mostem świetlnym, podkreślającym jedną z osi bastionu biegnącą ku historycznej wieży i centrum miasta Biała Podlaska (ryc. 1). Zgodnie z nazwą most mieścił w sobie oświetlenie. W nocy jego linia światła była skonstrastowana z punktowym oświetleniem umieszczonym w pionowych ścianach widowni. Charakterystyczna dla tego projektu gra z geometrią nie była ograniczona do dnia, ale kontynuowana również w nocy. Ukryty w bastionie amfiteatr okresowo stawał się widoczny dzięki iluminacji, zachęcając do skorzystania z jego oferty. Pierwotnie ów „most” miał być konstrukcją żelbetową, czemu sprzeciwił się konserwator zabytków. W efekcie powstała ażurowa stalowo-szklana konstrukcja.

or of the bastion, preserving the external outline. The composition of the whole was subordinated to the axis of symmetry of the bastion running to the center of the Radziwiłł palace-park complex in Biała Podlaska. On this axis, a roofed stage and a backstage building closing the interior of the bastion were placed. This building was at the level between the stage inside the bastion, which was deepened by about 3 m, and the original area. This increased the auditorium from 500 to 1,000 spectators. The auditorium consisted of three sectors, of which the central and eastern sectors were symmetrical with respect to the axis of the bastion and were based on a circular plan, while the western sector showed irregularity and “unfolded,” opening the interior of the amphitheater. This geometry meant that the interior of the bastion, enclosed by the back building, was accessible. The auditorium was serviced from two levels, with the middle row following the level of the park and palace layout.

The upper level of the auditorium was located on the top of the bastion, 146 m a.s.l., and the lower level was recessed at the level of the stage 141 m a.s.l. There were ramps on both sides leading to the top of the ramparts, and a ramp on the west side and stairs on the east side leading to the stage level. The top of the ramparts regained its historical function as a circulation space, with no more buildings blocking passage. The reinforced concrete auditorium visible from the top of the ramparts had a sculptural character. The whole had an introverted character confined to the interior of one bastion. On the park side, only the stage support building was visible, the height of the fortifications. Only the triangular roof, suspended above the stage, protruded above the crown of the ramparts, which did not exceed the level of 150.5 m a.s.l.

The dynamic and characteristic form of the roof consisted of staggered closed waves and triangular trusses forming its structure. Overhanging the backstage building, the roof was balanced by the foundations, to which it was connected by reinforced concrete tendons. The composition of the whole was enriched by the so-called light bridge, emphasizing one of the bastion's axes running towards the historical tower and the city center of Biała Podlaska (Fig. 1). True to its name, the bridge housed lighting. At night, its line of light was contrasted with spotlights placed in the vertical walls of the auditorium. The design's characteristic play with geometry was not limited to the daytime but continued at night as well. Hidden in the bastion, the amphitheater periodically became visible thanks to its illumination, encouraging visitors to take advantage of its offering. Originally, this “bridge” was to be a reinforced concrete structure, which was opposed by the conservation officer. The result was an openwork steel and glass structure.

The amphitheater was subordinated to the general geometry of the park and palace establishment, which it creatively enriched and developed. The maximum height of the space was about 9.5 m, counting from the

Ryc. 2. Widok z poziomu sceny zrealizowanego amfiteatru. Po lewej stronie widoczny pomost nad odkrytymi w czasie prac fundamentami dworów; BP Projekt Kazimierz Butelski 2003

Fig. 2. View from the stage level of the completed amphitheater. On the left there is a platform over the foundations of the manor houses discovered during the works; BP Projekt Kazimierz Butelski 2003

Amfiteatr był podporządkowany generalnej geometrii założenia parkowo-pałacowego, którą twórczo wzbogacał i rozwijał. Maksymalna wysokość przestrzeni wynosiła około 9,5 m, licząc od sceny do górnej płaszczyzny zadaszenia, maksymalna rozpiętość mostu oświetleniowego wynosiła około 52 m. Tej koncepcji przestrzennej sprzyjał kontrast pomiędzy miękkimi, ziemnymi i roślinnymi materiałami zewnętrznymi ziemnych fortyfikacji a twardymi materiałami wnętrza.

W latach 1996–1997 przygotowano projekt techniczny, a w 2003 roku, 10 lat po rozstrzygnięciu konkursu, amfiteatr został oddany do użytku. Podczas prac budowlanych związanych ze zmianą poziomu sceny odnaleziono pozostałości XVI-wiecznego dworu (dworów), według ówczesnych hipotez należące do rodziny Kiszaków i Ilniczów [BP Projekt s.c. 2001]. Zrodziło to potrzebę wykonania dokumentacji archeologicznej i projektu zamiennego sceny. Pozostałości zabezpieczano i wyeksponowano (ryc. 2). Prace te wydłużyły budowę o trzy lata.

Park 1998

W 1998 roku prof. Edward Bartman wykonał projekt parku, bazując na koncepcji odtworzenia pozostałych ziemnych fortyfikacji prof. Ciołka oraz uwzględniając nowy amfiteatr w bastionie zachodnim. Dodatkowo wprowadzono historyczną bramę po stronie zachodniej oraz zmieniono założenia funkcjonalne, zastępując aktywności sportowe parkowo-ogrodowymi. Według projektu A. i D. Król (2005) odtworzono barkowy

stage to the upper plane of the canopy; the maximum span of the lighting bridge was about 52 m. This spatial concept was facilitated by the contrast between the soft, earthy, and vegetal materials of the outer earth fortifications and the hard materials of the interior.

Between 1996 and 1997, a technical design was prepared and in 2003, ten years after the competition was awarded, the amphitheater was put into use. During the construction work on altering the stage level, the remains of a sixteenth-century manor house(s) were found, according to hypotheses at the time, belonging to the Kiszka and Ilnicz families [BP Projekt s.c. 2001]. This gave rise to the need for archaeological documentation and a replacement design for the stage. The remains were secured and exposed (Fig. 2). This work prolonged the construction by three years.

Park 1998

In 1998, Professor Edward Bartman prepared a design for the park, based on Professor Ciołek's proposal of restoring the remaining earthen fortifications and including a new amphitheater in the western bastion. In addition, the historical gate on the west side was introduced and the functional layout was changed, replacing sports activities with park and garden activities. In the design of A. and D. King (2005) a large garden was reconstructed on the historical site. However, it has a different form from the original. A regular garden layout with a labyrinth in the southern part was used.

After 2003, the surroundings of the amphitheater changed because of the projects discussed above.

Ryc. 3. Zestawienie minimalnej formy zewnętrznej i monumentalnej przestrzeni wnętrza, 2022; fot. K. Butelski, G. Manzi

Fig. 3. Juxtaposition of minimal external form and monumental interior space, 2022; photo by K. Butelski, G. Manzi

ogród w miejscu historycznej lokalizacji. Ma on jednak inną niż pierwotną formę. Zastosowano układ ogrodu regularnego z labiryntem w części południowej.

Po 2003 roku otoczenie amfiteatru zmieniło się na skutek realizacji wyżej omówionych projektów. Zmiany dotyczyły głównie redukcji liczby drzew, wprowadzenia i rekompozycji niskiej zieleni oraz nowych alejek. Amfiteatr nie został zmieniony i harmonijnie wpisał się w całość rewitalizowanego obszaru. Stał się dodatkowo dostępny z nowego ciągu spacerowego zlokalizowanego na koronie fortyfikacji wokół parku.

Odeon 2019

Rewitalizacja parku skłoniła władze miasta do transformacji istniejącego amfiteatru w odeon i zadania widowni. Miało to na celu wydłużenie sezonu funkcjonowania obiektu oraz zapewnienie lepszych warunków użytkowania niezależnych od pogody. Autor projektu amfiteatru Kazimierz Butelski został poproszony o przygotowanie koncepcji odeonu, a następnie jego projektu budowlanego i wykonawczego. Główna

The changes concerned the reduction of the number of trees, the introduction and recomposition of low greenery and new alleys. The amphitheater was not altered and blended harmoniously into the overall revitalized area. It additionally became accessible from a new walking path located on the crown of the fortifications around the park.

2019 odeon

The revitalization of the park prompted the city authorities to transform the existing amphitheater into an odeon and to cover the auditorium with a roof. The aim was to extend the venue's operating season and provide better conditions for use independent of the weather. Kazimierz Butelski, the author of the amphitheater design, was asked to prepare a conceptual proposal for the odeon and then its technical and detailed design. The main conservation guideline had remained unchanged since the design of the amphitheater—the architectural elements of the canopy could not be higher than 3 m above the top of the rampart. This requirement was crucial in shaping the form of the building. Three roofing concepts were prepared, differing in form and material. Concepts of tensioned membranes, PVC or PTFE, and the idea of a pneumatic ETFE membrane structure were presented [BP Projekt Kazimierz Butelski 2017]. The client chose the PVC-based solution. At the end of 2016 and the beginning of 2017, designs were made, and a building permit was obtained.

The concept for the construction of the architectural form is based on the contrast between a minimal external form and a monumental internal form, as well as on the geometric rules resulting from the relation to the historical geometry of the bastions (Fig. 3).

The formal solutions adopted do not copy or reference historical forms; they emphasize forms contemporary to the time of the odeon's construction, built based on twenty-first-century materials and technical solutions.

The urban design proposal is closely linked to the architectural one and forms an integral part of the park, introducing a contemporary value to it. It is not possible to separate the architectural idea from the urban one, and the completed building is a development and interpretation of the seventeenth-century foundation in terms of geometry, with a simultaneous change of use from military to culture. This transformation is complementary to the revitalization of the rest of the park layout, which, while preserving for posterity the geometries and scales characteristic of seventeenth-century military engineering, gives them new functions and meanings. In this way, the conversion of a magnate's residence into a park and cultural layout that corresponds to the needs of a city of the scale of Biała Podlaska is taking place (Fig. 4).

The completed project involved three main tasks [BP Project Kazimierz Butelski 2017] (Fig. 5):

- reinforcing the existing roof structure over the stage and lighting gantry,

Ryc. 4. Park z odeonem, 2019; fot. S. Butelski
 Fig. 4. Park with odeon, 2019; photo by S. Butelski

wytyczna konserwatorska pozostawała niezmienna od czasu projektu amfiteatru – elementy architektoniczne zadania nie mogły być wyższe niż 3 m ponad koronę wału. Ten wymóg miał zasadnicze znaczenie dla kształtowania formy obiektu. Przygotowano trzy koncepcje zadania różniące się formą i materiałem. Przedstawiono koncepcje napinanych membran, PVC lub PTFE oraz idee pneumatycznej konstrukcji z membrany ETFE [BP Projekt Kazimierz Butelski 2017]. Inwestor wybrał rozwiązanie oparte na PVC. Na przełomie 2016 i 2017 roku wykonano projekty i uzyskano pozwolenie na budowę.

Koncepcja budowy formy architektonicznej opiera się na kontraście pomiędzy minimalną formą zewnętrzną a monumentalną wewnętrzną oraz na geometrycznych regułach wynikających z relacji do historycznej geometrii bastionów (ryc. 3).

Przyjęte rozwiązania formalne nie kopią form historycznych ani do nich nie nawiązują, wypuklają współczesne dla czasu powstania odeonu formy zbudowane na podstawie XXI-wiecznych materiałów i rozwiązań technicznych.

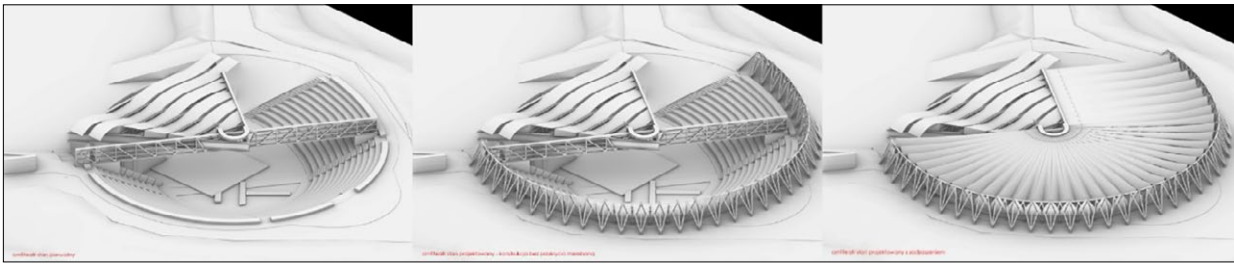
Koncepcja urbanistyczna jest ściśle powiązana z architektoniczną i stanowi integralną część parku, wprowadzając do niego walor współczesności. Rozdzielnie idei architektonicznej od urbanistycznej nie jest możliwe, a zrealizowany obiekt jest rozwinięciem i interpretacją XVII-wiecznego założenia w zakresie geometrii, przy równoczesnej wymianie funkcji z militarnej na kulturalną. Przemiany te są komplementarne z rewitalizacją pozostałej części założenia parkowego, która zachowując dla potomności geometrie i skale charakterystyczne dla XVII-wiecznej sztuki militarnej, nadaje

- building a new load-bearing openwork steel structure on the top of the rampart,
- covering the auditorium with a membrane spanned by steel cables using two geometries with reference to the existing direction of the lighting gantry.

The openwork steel drainage structure acts as a support for the diaphragm and as a drainage for the water and allows entry and exit to the auditorium at any point along its perimeter. The geometry and location of the structure on the top of the bastion overlap with those of the historical upper bypass, perpetuating the values of the site. One of the main design challenges was to limit the vertical extension to the upper area of the rampart while ensuring its transparency. The spatial truss is connected to the rampart through a cap and micropiles, which, with minimal cross-sections, limited the intrusion into the historical fabric of the earthen bastion (Fig. 6).

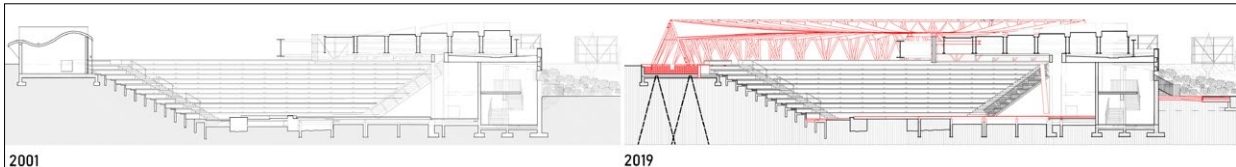
Parametric modelling combined with structural analysis was used to create this form (Fig. 7). This helped to optimize the architectural form of the final design. The redevelopment project changed the color scheme of the entire building to shades of white. The white color corresponds to the color of the membrane and, when viewed from the interior, creates a multi-colored structure that changes with the seasons, open to the park trees. The white semi-transparent membrane means that the interior of the odeon is constantly illuminated with uniformly diffused light. On the one hand, this solution prevents glare from the sun and, on the other, contributes to reducing the operating costs of the building, which does not utilize artificial lighting.

Ryc. 5. Model trzech kroków konwersji amfiteatru w odeon; źródło: BP Projekt Kazimierz Butelski 2017

Fig. 5. Model of the three steps of the conversion of the amphitheater into an odeon; source: BP Projekt Kazimierz Butelski 2017

Ryc. 6. Zestawienie przekrojów przez główną oś symetrii bastionu amfiteatru z dokumentacji roku 2001 i 2019; oprac. BP Projekt Kazimierz Butelski

Fig. 6. Summary of cross-sections through the main symmetry axis of the amphitheater bastion from the 2001 and 2019 documentation; compiled by BP Projekt Kazimierz Butelski

im nowe funkcje i znaczenia. W ten sposób dokonuje się konwersja rezydencji magnackiej w założenie parkowo-kulturowe odpowiadające potrzebom miasta o skali Białej Podlaskiej (ryc. 4).

Zrealizowany projekt zakładał trzy główne zadania [BP Projekt Kazimierz Butelski 2017] (ryc. 5):

- wzmocnienie istniejącej konstrukcji dachu nad sceną i mostu świetlnego,
- budowę nowej wsporczej ażurowej stalowej konstrukcji na koronie wału,
- przekrycie widowni membraną rozpiętą na cięgnach stalowych z użyciem dwóch geometrii w nawiązaniu do istniejącego kierunku mostu świetlnego.

Ażurowa stalowa konstrukcja odwodowa pełni funkcje oparcia dla membrany oraz odprowadzenia wody, umożliwia też wejście i wyjście na widownię w dowolnym punkcie na swoim obwodzie. Geometria i lokalizacja konstrukcji na koronie bastionu jest zbieżna z geometrią historycznego górnego obejścia, co utrwala wartości miejsca. Jednym z głównych wyzwań projektowych było ograniczenie konstrukcji nośnej do górnego obszaru wału przy zapewnieniu jej transparentności. Kratownica przestrzenna jest połączona z wałem poprzez oczep i mikropale, co przy zachowaniu minimalnych przekrojów ograniczyło ingerencję w historyczną tkankę ziemnego bastionu (ryc. 6).

Przy tworzeniu tej formy wykorzystano modelowanie parametryczne połączone z analizą strukturalną (ryc. 7). Pomogło to w optymalizacji formy architektonicznej końcowego rozwiązania.

W projekcie przebudowy zmieniono kolorystykę całego obiektu na odcienie bieli. Biały kolor koresponduje z kolorem membrany, a w widoku od wnętrza tworzy zmieniającą się wraz z porami roku wielobarwną, otwartą na parkowe drzewa strukturę. Biała, pół-

The natural color scheme of the interior, dominated by the white of the roof and stage structure and the grey of the reinforced concrete auditorium, makes it possible to create colorful stage sets during night concerts, with the multifaceted roof acting as a screen. From the city side, the hitherto neutral structure, blended into the greenery of the park and green slopes, comes to life, creating a multicolored installation that functions during concerts and performances. The glass on the light bridge has been replaced by a translucent membrane, reducing the weight of the structure, and preserving the original character of this element. A distinctive feature of the odeon in Biała Podlaska is its filigree multifaceted form of covering. Unlike most Polish odeons, it does not have one or several large planes, but a fan-shaped, undulating structure of a number of small membrane elements. Thanks to this arrangement and the properties of the membrane, multidirectional sound dispersion was achieved, resulting in uniform sound propagation within the auditorium. The acoustic conditions were controlled as part of a specialized project by a team led by Professor Kamisiński of the AGH University of Science and Technology in Cracow. Simulations on a digital model introduced additional acoustic baffles on the lower lanes of the auditorium, on the stage portal and suspended under the roof to improve the acoustics of the asymmetrical auditorium. In addition, the ramp leading up to the stage level from the entrance plaza was rebuilt to accommodate the transport of goods and people with disabilities. As part of the works, the existing roof over the stage and the auditorium was refurbished. The stage was rebuilt, adapting it to the new conservation doctrine for the found remains of historical manor houses, improving its functionality.

transparentna membrana powoduje, że wnętrze odeonu jest stale oświetlone jednorodnym rozproszonym światłem. Takie rozwiązanie z jednej strony zapobiega olśnieniom od słońca, a z drugiej strony przyczynia się do redukcji kosztów użytkowania budynku, który nie korzysta ze sztucznego oświetlenia.

Naturalna kolorystyka wnętrza, w której dominują biel konstrukcji dachu i sceny oraz szarość żelbetowej widowni, umożliwi w czasie nocnych koncertów kreowanie światłem scenicznym różnobarwnych scenografii, dla których wielopłaszczyznowy dach stanowi swoisty ekran. Od strony miasta dotychczas neutralna, wtopiona w zieleń parku i zielonych skarp struktura ożywa, tworząc wielobarwną instalację funkcjonującą w czasie koncertów i przedstawień. Szkło na moście świetlnym zastąpiono półprzezroczystą membraną, zmniejszając ciężar konstrukcji i zachowując pierwotny charakter tego elementu.

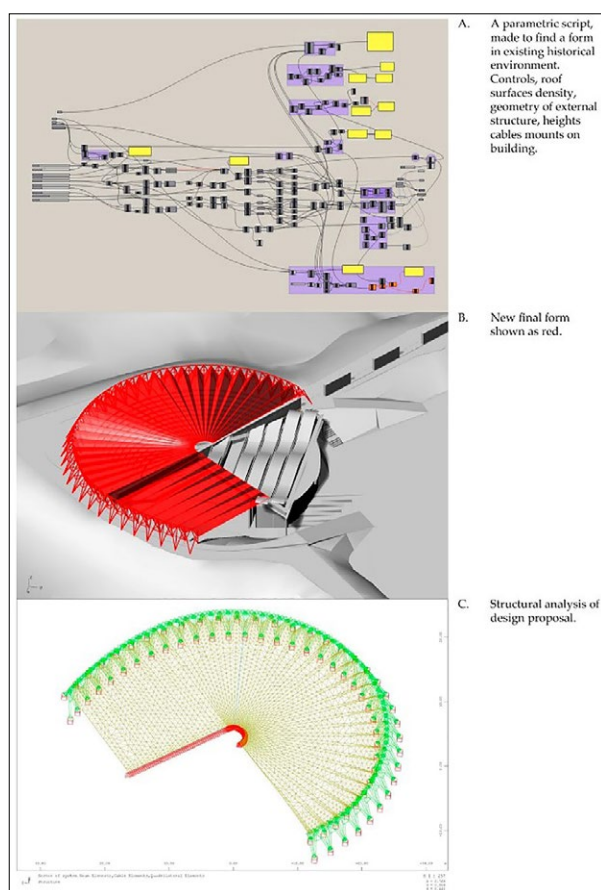
Charakterystyczną cechą odeonu w Białej Podlaskiej jest jego filigranowa wielopłaszczyznowa forma przekrycia. Odmienne od większości polskich odeonów, nie posiada on jednej lub kilku dużych płaszczyzn, a wachlarzową, pofałdowaną strukturę szeregu drobnych elementów membrany. Dzięki temu układowi oraz właściwościom membrany uzyskano wielokierunkowe rozproszenie dźwięku, powodując jego równomierną propagację w obrębie widowni. Kontroli warunków akustycznych dokonano w ramach specjalistycznego projektu autorstwa zespołu prof. Kamińskiego z Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Symulacje na modelu komputerowym wprowadziły dodatkowe ustroje akustyczne na dolnych pasach widowni, na portalu scenicznym oraz podwieszane pod dachem, aby udoskonalić akustykę niesymetrycznej widowni. Ponadto przebudowano rampę prowadzącą na poziom sceny od strony placu wejściowego, dostosowując ją do transportu towarów i osób niepełnosprawnych. W ramach prac wyremontowano istniejący dach nad sceną oraz widownię. Przebudowano scenę, dostosowując ją do nowej doktryny konserwatorskiej dotyczącej odnalezionych pozostałości historycznych dworów, co pozwoliło na poprawę jej funkcjonalności.

Odeon w Łazienkach Królewskich w Warszawie?

W ramach dyskusji nad możliwością wprowadzenia nowych form architektonicznych w zabytkowe otoczenie warto omówić wyniki konkursu na przekształcenie w odeon najstarszego polskiego amfiteatru w Łazienkach Królewskich w Warszawie.

Park Łazienkowski w Warszawie

Historia powstania parku jest związana z Zamkiem w Ujazdowie. Zamek został wzniesiony przez króla Zygmunta III Wazę w 1624 roku. Wybudowany na skarpie stanowił dominantę przestrzenną i widoczny był z przepływającej nieopodal Wisły. Zniszczony w czasach potopu szwedzkiego został odbudowany przez Stanisława Herakliusza Lubomirskiego. Właści-

Ryc. 7. Optimalizacja formy zadaszania przy użyciu parametrycznych technologii informatycznych; A – skrypt parametryczny stworzony dla znalezienia formy w istniejącym historycznym środowisku. Odpowiedzialny za kontrolę zagęszczenia powierzchni dachu, zewnętrznej geometrii konstrukcji, wysokości mocowań kabli na budynku; B – nowa forma końcowa pokazana na czerwono; C – analiza konstrukcyjna projektu; źródło: Butelski Kazimierz Leonard 2022

Fig. 7. Optimization of the roofing form using parametric information technology; A – parametric script created to find the form in the existing historical environment. Controlled the density of the roof surface, the external geometry of the structure, the height of the cable fixings on the building; B – new final form shown in red; C – structural analysis of the design; source: Butelski Kazimierz Leonard 2022

An odeon in the Łazienki Królewskie Park in Warsaw?

As part of the discussion on the possibility of introducing new architectural forms into historical surroundings, it is worth discussing the results of the competition to transform the oldest Polish amphitheater in the Łazienki Królewskie Park in Warsaw into an odeon.

Łazienki Królewskie in Warsaw

The history of the park's creation is linked to the Ujazdów Castle. The castle was built by King Sigismund III Vasa in 1624. Built on an escarpment, it was a spatial landmark and was visible from the Vistula River flowing nearby. Destroyed during the Swedish Deluge, it was rebuilt by Stanisław Herakliusz Lubomirski.

ciel ten przy pomocy włoskich artystów urządził nie tylko pałac, ale też ogrody i zwierzyńiec. Na terenie zwierzyńca wznosił dwa pawilony – Ermitaż i Łazienię. Ten drugi zaprojektowany był przez Tylmana z Gameren. Kolejny dzierżyciel, król August II Sas, był inicjatorem powstania imponującego kanału Piaseczyńskiego.

Sam Park Łazienkowski powstał w 1764 roku z inicjatywy króla Stanisława Augusta Poniatowskiego jako otoczenie letniej rezydencji królewskiej, tzw. Pałacu na Wyspie, i był egzemplifikacją koncepcji modernizacyjnych i nowoczesnych głoszonych przez ostatniego króla Polski. W parku powstał w 1791 roku pierwszy amfiteatr w Polsce. Autorem projektu amfiteatru był urodzony w Dreźnie Jan Chrystian Kamsetzer. Obiekt ten w swojej architekturze nawiązywał do ruin Herculanium i Forum Romanum [Historia 2007]. Cechą charakterystyczną tego romantyczno-klasycystycznego kompleksu było usytuowanie sceny na wyspie, dzięki czemu woda oddzielała ją od widowni i stanowiła tło dla sceny.

Zastosowanie żywiołu wody rozdzielającej publiczność od aktorów miało swoją antyczną inspirację, którą był tzw. Teatro Marittimo w kompleksie willi Hadriana w Tivoli [Dziubecki 2018]. Teren zabytkowego ogrodu, na którym zlokalizowany jest amfiteatr, objęty jest prawną ochroną konserwatorską przez indywidualny wpis do rejestru zabytków pod nr. A-2/5, decyzja z dnia 1 lipca 1965. Widownia i scena amfiteatru są wpisane do rejestru zabytków. Ze względu na status konserwatorski obiektów należało bezwzględnie chronić istniejącą, historyczną substancję zabytkową na terenie amfiteatru i w jego otoczeniu.

Konkurs 2019

Warunki dwuetapowego konkursu SARP zakładały stworzenie sezonowego (kwiecień – październik) przykrycia dachami osobno widowni i sceny amfiteatru. Po tym okresie mogłyby zostać całkowicie zdemontowane w taki sposób, aby nie pozostały widoczne elementy konstrukcji.

Projekt wzbudzał silne kontrowersje, szczególnie w środowisku konserwatorów zabytków. „Jeżeli to się wydarzy, będziemy mieli do czynienia z prawdziwym skandalem konserwatorskim. Amfiteatr jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych zabytków epoki stanisławowskiej” – przekonywał w sierpniu 2019 roku Stołeczny Konserwator Zabytków Michał Krasucki [Dach nad amfiteatrem 2020].

W pierwszym etapie wybrano dwie prace, w drugim nie przyznano pierwszej nagrody, nagradzając jedną z prac drugą nagrodą, a kolejną wyróżniając.

Propozycja pierwsza – osiem wysuwanych słupów

Praca zespołu DiM'84 Czesława Bieleckiego nagrodzona drugą nagrodą zakładała wykonanie dachu opartego łącznie na ośmiu teleskopowych, chowanych w terenie

This owner, with the help of Italian artists, furnished not only the palace, but also the gardens and the zoo. Within the zoo he built two pavilions—the Hermitage and the Baths. The latter was designed by Tylman van Gameren. The next landlord, King August II Sas, initiated the construction of the impressive Piaseczyński Canal.

Łazienki Królewskie Park itself was created in 1764 on the initiative of King Stanisław August Poniatowski as the surroundings of the royal summer residence, the so-called Palace on the Isle, and was an exemplification of the modernizing and contemporary concepts preached by the last king of Poland. The first amphitheater in Poland was built in the park in 1791. The author of the design of the amphitheater was Dresden-born Johann Christian Kamsetzer. In its architecture, the building referenced the ruins of the Herculaneum and the Roman Forum [Historia 2007]. A characteristic feature of this Romantic-Classical complex was the location of the stage on an island, so that the water separated it from the audience and provided a backdrop for the stage. The use of the element of water separating the audience from the actors had its ancient inspiration, which was the so-called Teatro Marittimo in the complex of Hadrian's Villa in Tivoli [Dziubecki 2018]. The area of the historical garden where the amphitheater is located is under statutory conservation by individual entry in the register of monuments under No. A-2/5, decision of July 1, 1965. The auditorium and stage of the amphitheater are listed in the register of monuments. Due to the listed status of the buildings, it was imperative to protect the existing historical monumental substance in and around the amphitheater.

2019 competition

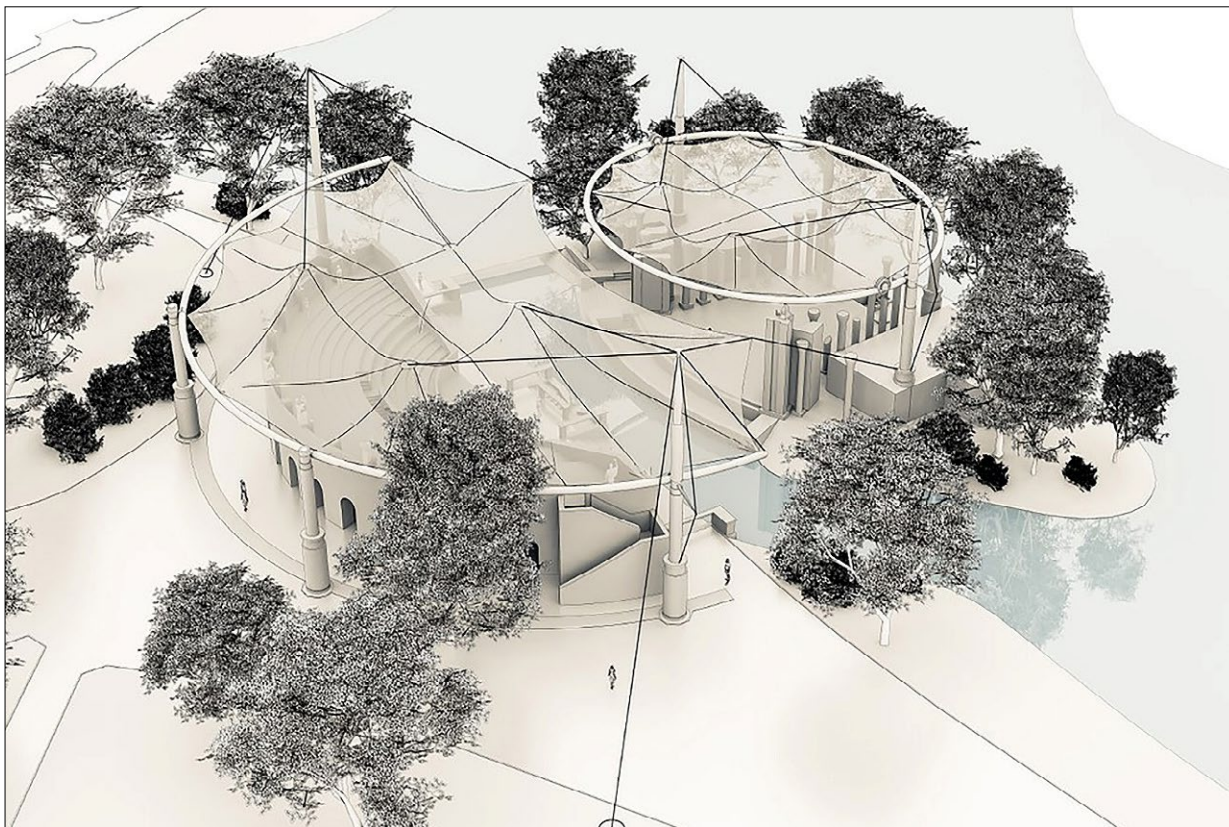
The terms of the two-stage SARP competition called for the creation of a seasonal (April-October) roof covering for the auditorium and amphitheater stage separately. After this period, they could be completely dismantled in such a way that no structural elements remained visible.

The project has stirred up strong controversy, especially among conservationists. "If this happens, we will have a real conservation scandal. The amphitheater is one of the most recognizable monuments of the Stanisławowska era." - Capital Monument Conservator Michał Krasucki argued in August 2019 [Roof over Amphitheater 2020].

Two works were selected in the first stage, while no first prize was awarded in the second stage, awarding one of the works with a second prize and another with an honorable mention.

First proposal – eight telescopic columns

The work of Czesław Bielecki's DiM'84, awarded the second prize, involved the construction of a

Ryc. 8. Praca zespołu DiM'84 Czesława Bieleckiego; źródło: Architektura. Murator Plus 2023

Fig. 8. The work of Czesław Bielecki's DiM'84; source: Architektura. Murator Plus 2023

słupach (ryc. 8). Cztery większe słupy podtrzymywały konstrukcję dachu nad widownią, a cztery mniejsze – nad sceną. Słupy te w okresie, kiedy dach miał być zdemontowany, były całkowicie niewidoczne i ukryte w poziomie terenu.

W momencie gdy były wysunięte, służyły do montażu dachu jako elementy wsparcia dla pomocniczej konstrukcji obwodowej. Ta konstrukcja miała formę półkola w wypadku widowni i koła w wypadku sceny. Membrana była mocowana obwodowo do tych elementów i punktowo w czterech punktach wewnątrz każdego dachu. Dodatkowo zastosowano liny jako ciężna stabilizujące słupy. Architekci przewidzieli, że ring zadaszania amfiteatru po zmontowaniu i zamocowaniu do słupów nie będzie demontowany, a jedynie opuszczany razem z teleskopowymi słupami do odpowiedniego, zakrywanego kanału. Z kolei ring zadaszania sceny został pomyślany jako dwuczęściowy, z jedną połową zamontowaną na stałe na słupach, drugą składaną. Elementami demontowanymi po sezonie letnim byłyby jedynie membrany i liny z osprzętem [Wyniki konkursu 2020].

„Nagrodę przyznano za propozycję rozwiązania, które zakłada minimalną ingerencję elementów konstrukcyjnych w obiekt zabytkowy [...]. Sąd docenił próbę rozwiązania skomplikowanego zadania projektowego uwzględniającego uwarunkowania konserwatorskie nieingerencji w stałe elementy obiektu widowni i sceny” – uzasadniało jury, podkreślając jednak, że

roof based on a total of eight telescopic, retractable columns (Fig. 8). Four larger columns supported the roof structure over the auditorium, and four smaller columns supported the roof structure over the stage. These columns were completely invisible and hidden at ground level during the period when the roof was to be removed.

When they were extended, they were used to assemble the roof as support elements for the auxiliary perimeter structure. This structure took the form of a semicircle in the case of the auditorium and a circle in the case of the stage. The membrane was attached circumferentially to these elements and point-fixed at four points inside each roof. In addition, ropes were used as bracing to stabilize the columns. The architects envisaged that the amphitheater roofing ring, once assembled and fixed to the columns, would not be dismantled, but only lowered together with the telescopic columns into a suitable covered space. The stage roofing ring, on the other hand, has been conceived as two-part, with one half permanently mounted on the columns and the other folding down. The elements to be dismantled after the summer season would only be the membranes and the cables with their accessories [Competition results 2020].

“The award was given for a proposed solution that involves minimal interference of structural elements in the historical building [...]. The court appreciated the attempt to solve a complicated design task taking into ac-

Ryc. 9. Widok z lotu ptaka – praca konkursowa; oprac. BP Projekt Kazimierz Butelski
 Fig. 9. Bird's-eye view – competition work; prepared by. BP Projekt Kazimierz Butelski

koncepcja nie spełnia w pełni oczekiwań funkcjonalnych ze strony zamawiającego i sądu, ale daje możliwość prowadzenia dalszych prac projektowych. Jury przewodniczył prezes SARP Mariusz Ścisło.

Propozycja druga – dwa obrotowe demontowane słupy

Praca wyróżniona, wykonana przez zespół BP Projekt Kazimierz Butelski, zakładała oparcie konstrukcji dachu na dwóch ażurowych słupach z rozwijalną wachlarzowo, wspartą na belkach przestrzennych konstrukcją dachu (ryc. 9). Oba słupy umieszczone zostały poza istniejącym elementami zabudowy historycznego amfiteatru, nie ingerując w jego strukturę.

Pierwszy słup zlokalizowano na osi kompozycji na pustym placu za widownią, a drugi asymetrycznie na wyspie za sceną. W pierwotnej wersji słup z zadaszeniem sceny zlokalizowany był w wodzie – w osi Pałacu na Wyspie. Jednakże z uwagi na ochronę widoku na pałac, został on przesunięty na wyspę amfiteatru, zgodnie z zaleceniami jury. Na słupach umieszczono główne elementy nośne w postaci obrotowych kratownic przestrzennych. Zakładano, że kratownice będą miały budowę kompozytową i składać się będą z dwóch części rozdzielonych osią obrotu słupa:

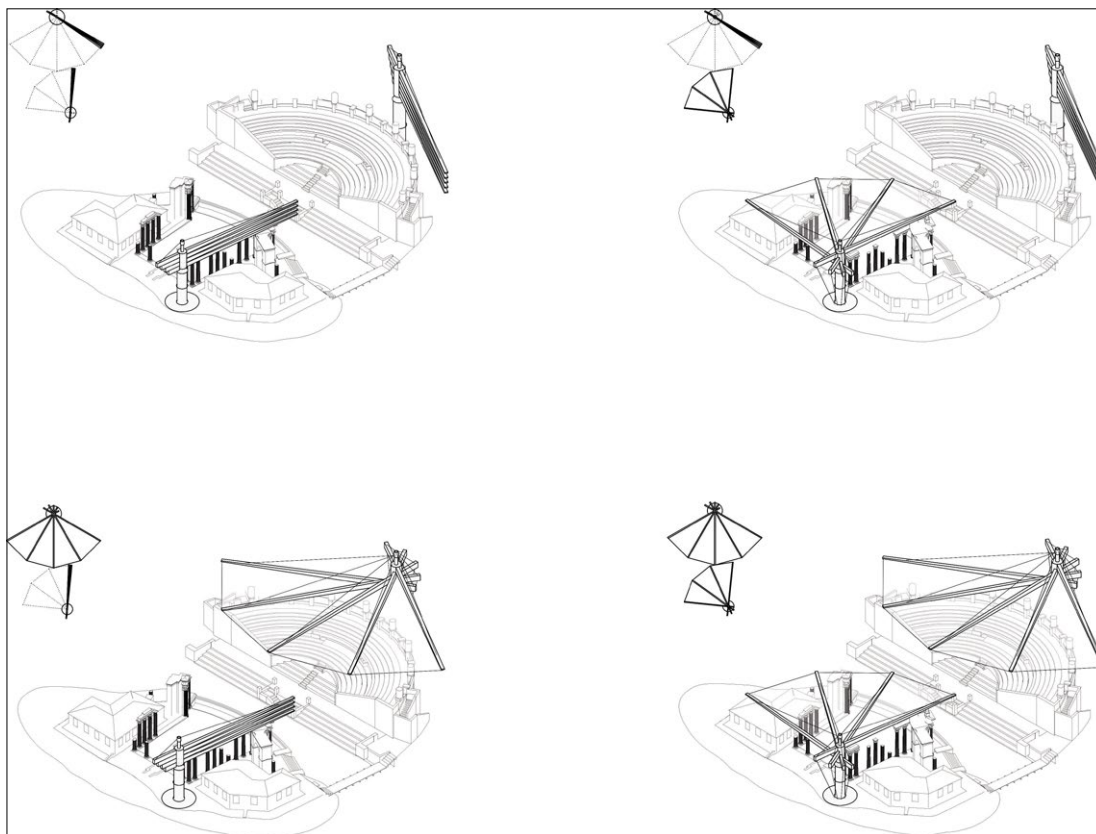
- krótsza, stalowa, o zmiennej długości (3,5–7 m) dla równoważenia ciężaru dłuższego ramienia wraz

count the conservation conditions of non-interference in the fixed elements of the auditorium and stage object,” the jury justified, emphasizing, however, that the proposal does not fully meet the functional expectations of the principal and the court, but gives the possibility for further design work. The jury was chaired by SARP President Mariusz Ścisło.

Second proposal – two rotating, demountable columns

The award-winning work, by Kazimierz Butelski's BP Projekt, envisaged basing the roof structure on two openwork columns with a fan-shaped roof structure supported on three-dimensional beams (Fig. 9). Both columns were placed outside the existing building elements of the historical amphitheater, without interfering with its structure.

The first column was located on the axis of the composition in the empty square behind the auditorium, and the second asymmetrically on the island behind the stage. In the original version, the pillar with the stage canopy was in the water—on the axis of the Palace on the Island. However, to protect the view of the palace, it was moved to the island of the amphitheater, as recommended by the jury. The main supporting elements in the form of rotating space trusses were placed on the columns. It was assumed that the

Ryc. 10. Mobile – dach kinetyczny i warianty transformacji amfiteatru w odeon; oprac. BP Projekt Kazimierz Butelski

Fig. 10. Mobile – kinetic roof and variants for the transformation of the amphitheater into an odeon; developed by. BP Project Kazimierz Butelski

z cięgnami stalowymi o różnych długościach skierowanymi od ich końca do osi słupa,

- dłuższa (32 m) dla redukcji masy i zwiększenia wytrzymałości wykonana z włókna węglowego; cięgna z tego samego materiału łączyły zakończenie kratownic przestrzennych i słupa.

Grubość konstrukcyjna zadaszania nad sceną bez podparcia wynosiła 3 m, a nad widownią 5 m. Pozwalało to bezkolizyjnie rozłożyć dach nad wszystkimi istniejącymi elementami amfiteatru i drzew. Membrana podwieszona została pod kratownicami, dzięki czemu, patrząc od środka zadaszania, jej dok był „gładki”, a forma okręcała się wokół słupa, w kierunku którego odprowadzano wodę.

Istotnym elementem konstrukcyjnym dachów była membrana spinająca całą konstrukcję.

Wymiary membrany dla czterech segmentów zadaszania widowni wynosiły: $4 \times 257 \text{ m}^2 = 1028 \text{ m}^2$, a dla sceny: $3 \times 173 \text{ m}^2 = 519 \text{ m}^2$. Łącznie 1547 m^2 .

Po demontażu dachu na powierzchni pozostawały jedynie elementy połączeń z fundamentami. Przechowywanie wszystkich złożonych elementów miało odbywać się w łodziach na otaczającym scenę zbiorniku wodnym, nawiązując do koncepcji widowisk Naumachi³.

W efekcie powstała zmienna asymetryczna kompozycja swobodnego przykrycia widowni i sceny z możliwością jej różnorodnej transformacji jak w mobilach – kinetycznych rzeźbach Alexandra Caldera (ryc. 10).

trusses would be of composite construction and consist of two parts separated by the axis of rotation of the column:

- the shorter, steel, of variable length (3.5–7 m) to balance the weight of the longer arm, together with steel tendons of varying lengths directed from their end to the axis of the column,
- a longer one (32 m) to reduce weight and increase strength made of carbon fiber; tendons of the same material connected the end of the space trusses and the column. The structural thickness of the roof over the unsupported stage was 3 m and over the auditorium was 5 m. This allowed the roof to be unsupported over all existing amphitheater elements and trees. The membrane was suspended under the trusses so that, when viewed from the center of the roof, the dock was “smooth” and the form circled around the column towards which the water drained.

The membrane that held the entire structure together was a key component of the roof.

The dimensions of the membrane for the four segments of the auditorium roofing were: $4 \times 257 \text{ m}^2 = 1028 \text{ m}^2$, and for the stage: $3 \times 173 \text{ m}^2 = 519 \text{ m}^2$. The total was 1547 m^2 .

After dismantling the roof, only the connection elements to the foundations remained on the surface. The

Wnioski i podsumowanie

Przedstawione projekty podejmują dialog z założeniami parkowymi o ponadprzeciętnych wartościach historycznych i kulturowych. Podstawową wytyczną konserwatorską była jak najmniejsza ingerencja w zastaną substancję zabytkową poprzez zachowanie skali założenia lub czasowość jego występowania i funkcjonowania. Jest to trudne do pogodzenia z wymogami obiektów kultury, gdzie relacja widowni i sceny wymaga zapewnienia odpowiednio dużej kubatury dla osiągnięcia optymalnych warunków odbioru dzieła. Współcześnie odeony wykazują większą wielofunkcyjność niż ich starożytne odpowiedniki. Poza spektaklami, koncertami czy występami kabaretowymi organizuje się tam również np. targi, warsztaty czy lekcje artystyczne. Sam obiekt musi zatem zapewnić nie tylko właściwe cechy techniczne, ale być również łatwo rozpoznawalny i atrakcyjny dla użytkowników, jednocześnie wpisując się w zabytkowy kontekst otoczenia. Jednym ze sposobów rozwiązania tych sprzeczności jest wprowadzenie nowych, współczesnych form i materiałów pozwalających na uzyskanie smukłości, przezierności i lekkości projektowanych elementów.

Żadna z dwóch propozycji konkursowych zadaszenia amfiteatru w parku Łazienkowskim nie uzyskała możliwości realizacji. Koncepcje te pozostały głosami w dyskusji nad możliwościami przestrzennymi i technicznymi przekształcania zabytkowych amfiteatrów w odeony. Decydującą rolę odegrały tu nie kwestie braku możliwości technicznych i idei przestrzennych, ale zasady konserwatorskie zakładające doktrynalne odrzucenie choćby czasowej ingerencji współczesnych form na rzecz purystycznego zachowania istniejącej substancji.

W dziedzinie technicznej rozwiązano twórczo ciekawy problem przestrzenny dotychczas mało rozpoznany – jak zbudować istniejącą tylko czasowo powtarzalną formę bez wizualnej ingerencji w zastane środowisko. W Polsce jedynie odeon w Kielcach posiada dach, który jest częściowo składany. Dach ten zwiija się i rozwija się do portalu scenicznego połączonego ze stałym dachem nad sceną. Po schowaniu dachu na koronie wału pozostają jednak przypory konstrukcji nośnej. W związku z tym konstrukcja taka nie spełniałaby warunków w omawianym konkursie.

Zmiana i rekonfiguracja przestrzeni poza wymienionym aspektami technologicznymi i kulturowymi jest warunkowana również aspektami ekonomicznymi.

Powstanie odeonu w Białej Podlaskiej jest częścią odnowy zespołu parkowo-pałacowego. Ten wieloletni program zainicjowany przez prof. Gerarda Ciołka miał symboliczne zakończenie – 28 kwietnia 2023 roku Biała Podlaska uzyskała Laur Konserwatorski przyznany przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków za przeprowadzoną rewitalizację.

Zrealizowany w 2001 roku amfiteatr był odpowiedzią na potrzeby użytkowe miasta na przełomie wieków. Nowoczesna forma była istotnym elementem zaniedbanego wówczas terenu. Jego realizacja utrwaliła i podkreśliła geometrię wałów obronnych, a amfiteatr

storage of all the assembled elements was to be done in boats on the water tank surrounding the stage, referring to the concept of Naumachia³ shows. The result was a variable asymmetrical composition of free covering for the audience and the stage with the possibility of its various transformations as in Alexander Calder's Mobiles—kinetic sculptures (Fig. 10).

Conclusions and summary

The project and designs presented here enter a dialogue with park layouts of exceptional historical and cultural value. The basic conservation guideline was to interfere as little as possible with the existing historical substance by preserving the scale of the layout or the temporality of its occurrence and functioning. This is difficult to reconcile with the requirements of cultural venues, where the relationship of audience and stage requires the provision of a sufficiently large volume to achieve optimum conditions for the reception of the work. Contemporary odeons show greater multifunctionality than their ancient counterparts. In addition to plays, concerts, or cabaret performances, they also host, for example, fairs, workshops, or art lessons. The building itself must therefore not only provide the right technical features, but also be easily recognizable and attractive to users, while at the same time fitting into the historical context of its surroundings. One way of resolving these contradictions is to introduce new, contemporary forms and materials to make the designed elements slender, transparent, and light. Neither of the two competition proposals for roofing the amphitheater in Łazienki Królewskie Park was given the opportunity to be implemented. These concepts remained voices in the discussion of the spatial and technical potential of transforming historical amphitheatres into odeons. The decisive role was played not by issues of lack of technical possibilities and spatial ideas, but by conservation principles assuming doctrinal rejection of even temporary interference of modern forms in favor of purist preservation of the existing substance.

In the technical field, an interesting spatial problem hitherto little recognized was creatively solved—how to build an existing only temporarily repetitive form without visual interference with the existing setting. In Poland, only the odeon in Kielce has a roof that is partially collapsible. This roof rolls up and unfolds into a stage portal connected to a fixed roof over the stage. However, after the roof is retracted, the buttresses of the supporting structure remain on the crown of the shaft. Consequently, such a structure would not meet the conditions in the contest under discussion.

The change and reconfiguration of the space, in addition to the technological and cultural aspects, is also conditioned by economic aspects. The creation of the odeon in Biała Podlaska is part of the renewal of the park and palace complex. This multi-year pro-

stał się znaczącym i mocno oddziaływującym na całość obiektem oraz „kotwicą” dla dalszej rewitalizacji założenia parkowego. Prawie 20 lat później kompleks parkowo-pałacowy Radziwiłłów jest zadbaną wielofunkcyjną przestrzenią, licznie odwiedzaną przez mieszkańców. W ramach rewitalizacji dostrzeżono potrzebę przebudowy amfiteatru w odeon w celu poprawy jakości jego funkcjonowania i wydłużenia okresu, kiedy mógł być używany. Decyzja ta dla miasta, które przy swojej skali nie posiada sali koncertowej, miała zasadnicze znaczenie. Wykonane wachlarzowe zadanie w nienachalny sposób wieńczy bastion i ujednolica obiekt dawnego amfiteatru z otoczeniem, zachowując elementy historyczne w nienaruszonej formie. Osiągnięcie to było możliwe przez zastosowanie współczesnych metod projektowych (optymalizacji parametrycznej), materiałowych (membran PVC) oraz konstrukcyjnych (kratownica przestrzenna, mikropale) i twórczej współpracy z konserwatorem zabytków.

Specyfika pracy z obiektami zabytkowymi wymaga indywidualnego podejścia do każdego przypadku. W Białej Podlaskiej udało się poprzez wprowadzenie nowej formy podkreślić główne elementy chronionego założenia parkowego. W Łazienkach Królewskich w Warszawie zdaniem jury nie osiągnięto spójności między projektem a wartościami zabytku. Chociaż założenie tymczasowości zostało zachowane, to silna forma i charakter amfiteatru, w połączeniu z jego istotnymi powiązaniem przestrzennymi, nie pozwoliły na akceptację zadania i pozytywną decyzję. Hierarchizacja wartości elementów zabytkowego obiektu oraz jego otoczenia powinna być kluczową wytyczną podczas planowania i projektowania zadań obiektów chronionych. Na jej podstawie może zostać określona dopuszczalność przekształceń w celu dostosowania do współczesnych wymogów społecznych i prawnych, jednak musi ona także uwzględniać twórcze autorskie rozwiązania.

Przedstawione rozważania potwierdzają przyjętą hipotezę. Pomocne w znalezieniu balansu między starym a nowym mogą być rozwiązania przekształcalne. Zadania, które mogą zostać przesunięte, złożone, zwinięte, schowane, tak aby pokazać zabytek w pierwotnej formie lub chronić go i przedłużyć jego życie, gdy go przykrywają.

Dyskusja końcowa

Odeony odgrywały znaczącą rolę w historii wielu społeczności, zwłaszcza w kontekście kultury starożytnej. Odrodzenie i reinterpretacja tego architektonicznego elementu w dzisiejszych czasach stwarza unikalne możliwości dla społeczności, które starają się zarówno chronić swoje dziedzictwo kulturowe, jak i odpowiadać na bieżące potrzeby i wyzwania. Dzięki współpracy architektów i konserwatorów zabytków stwarza się szansę na ochronę zabytkowych amfiteatrów i nadanie im nowego życia poprzez transformację we współczesny odeon. Stanowi to odpowiedź na wyzwania zrównoważonego rozwoju. Architektura dzięki użyciu nowoczesnych metod

gram initiated by Professor Gerard Ciołek had a symbolic ending—on April 28, 2023, Biała Podlaska received the Conservation Laurel awarded by the Lublin Voivodeship Conservator of Monuments for the revitalization. Completed in 2001, the amphitheater was a response to the city's needs at the turn of the century. The modern form was an essential element of the then-neglected area. Its implementation perpetuated and emphasized the geometry of the ramparts, and the amphitheater became a significant and strongly influential building and an “anchor” for the further revitalization of the park layout. Twenty years later, the Radziwiłł park-palace complex is a well-kept multifunctional space, visited in large numbers by residents. As part of the revitalization, the need was recognized to remodel the odeon amphitheater to improve the quality of its operation and extend the period when it could be used. This decision was crucial for a city that, at its scale, does not have a concert hall. The built fan-shaped canopy crowns the bastion in an unobtrusive way and unifies the object of the former amphitheater with its surroundings, keeping the historical elements intact. This was achieved using contemporary design (parametric optimization), material (PVC membranes) and structural (spatial truss, micropiles) methods and creative cooperation with the historical conservator. The specificity of working with historical buildings requires an individual approach to each case. In Biała Podlaska, it was possible to emphasize the main elements of the protected park establishment by introducing a new form. In Łazienki Królewskie Park in Warsaw, in the opinion of the jury, a coherence between the design and the values of the monument was not achieved. Although the assumption of temporariness was preserved, the strong form and character of the amphitheater, combined with its significant spatial connections, prevented the canopy from being accepted and thus precluded a positive decision. The hierarchization of the value of the elements of the historical site and its surroundings should be a key guideline when planning and designing canopies for protected sites. On its basis, the acceptability of transformations to adapt to modern social and legal requirements can be determined, but it must also consider creative original solutions.

This discussion confirms the accepted hypothesis. Transformable solutions can be helpful in finding a balance between the old and the new. Canopies that can be moved, folded, rolled up, tucked away, to show the monument in its original form or protect it and extend its life when they cover it.

Final discussion

Odeons have played a significant role in the history of many communities, especially in the context of ancient culture. The revival and reinterpretation of this architectural feature today presents unique opportunities for

projektowych i technologii budowania może ograniczyć ingerencję w zabytek, a zarazem sprostać nowym potrzebom funkcjonalnym. W XXI wieku zadanie każdego amfiteatru jest możliwe technicznie. Technologia pozwala na wielkoprzestrzenne przekrycia z minimalną ingerencją w zabytek, w tym na innowacyjne rozwiązania ruchomych zadaszeń, co sprzyja przystosowaniu chronionych obiektów do współczesnych wymagań.

Pierwszym aspektem, który przemawia za wprowadzeniem współczesnych odeonów, jest ich zdolność do dostosowania się do środowiska naturalnego i zmieniających się warunków klimatycznych. Budowle te, projektowane z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju, mogą być odpowiednio izolowane, co pozwoli na ograniczenie zużycia energii podczas ekstremalnych temperatur lub utrzymywanie odpowiedniej akustyki nawet w niesprzyjających warunkach atmosferycznych.

Kolejnym istotnym aspektem jest potencjał, jaki te nowoczesne obiekty mają do zaoferowania w kontekście kreatywnego spojrzenia na dziedzictwo kulturowe przeszłości. Projektanci mogą wykorzystać elementy architektoniczne i wzornictwo historycznych odeonów, aby stworzyć unikatowe i inspirujące przestrzenie, które podkreślają znaczenie kultury i sztuki w dzisiejszym społeczeństwie.

Współczesne odeony jako formy przestrzenne są również odpowiedzią na potrzebę adaptacji do nowych wymogów społecznych wynikających z pandemii. Pandemia zmusiła nas do zmiany podejścia do organizacji wydarzeń kulturalnych czy sportowych, wymagając od nas zapewnienia odpowiedniej przestrzeni i bezpieczeństwa dla uczestników. Nowoczesne odeony, z ich przestronnymi wnętrzami i elastycznym układem miejsc siedzących, mogą pomóc w tworzeniu bezpiecznych i odpowiednio zorganizowanych wydarzeń.

Podsumowując, współczesne odeony stanowią ważne ogniwo zrównoważonego rozwoju w historycznym otoczeniu kulturowym. Ich innowacyjne koncepcje pozwalają na ochronę dziedzictwa kulturowego, dając jednocześnie możliwość przystosowania się do współczesnych wyzwań, np. pandemii czy globalnego ocieplenia. Odeony otwierają nowe możliwości dla społeczeństw, pozwalając na tworzenie inspirujących i ekologicznie przyjaznych przestrzeni, które wzbogacają kulturę i realizują współczesne potrzeby w tym zakresie.

communities that seek to both preserve their cultural heritage and respond to current needs and challenges. Through the cooperation of architects and preservationists, an opportunity is being created to protect historical amphitheatres and give them new life through transformation into a contemporary odeon. This responds to the challenges of sustainable development. Architecture, using modern design methods and construction technologies, can reduce interference with the monument while meeting new functional needs. In the twenty-first century, roofing any amphitheater is technically possible. Technology allows for large-scale roofing with minimal interference with a monument, including innovative solutions for movable canopies, which is conducive to adapting protected buildings to modern requirements.

The first aspect that supports the introduction of modern odeons is their ability to adapt to the natural environment and changing climatic conditions. These structures, designed with sustainability in mind, can be properly insulated to reduce energy consumption during extreme temperatures or maintaining adequate acoustics even in adverse weather conditions. Another important aspect is the potential that these modern facilities have to offer in terms of a creative view of the cultural heritage of the past. Designers can use the architectural elements and design of historical odeons to create unique and inspiring spaces that highlight the importance of culture and art today.

Contemporary odeons as spatial forms are also a response to the need to adapt to new social demands resulting from the pandemic. The pandemic has forced us to change our approach to organizing cultural or sports events, requiring us to provide adequate space and safety for participants. Modern odeons, with their spacious interiors and flexible seating arrangements, can help create safe and properly organized events. In conclusion, modern odeons are an important link to sustainable development in historical cultural settings. Their innovative concepts allow for the preservation of cultural heritage while providing opportunities to adapt to modern challenges, such as pandemics and global warming. Odeons open new opportunities for societies, allowing the creation of inspiring and ecologically friendly spaces that enrich culture and fulfil contemporary needs in this regard.

Bibliografia / References

Opracowania / Secondary sources

- Amałowicz Paweł, *Sale widowiskowe o wielofunkcyjnym charakterze*, „Technical Transactions” 2019, t. 116, nr 11.
- Antonowicz Dorota, Kimic Kinga, *Rezydencja magnacka Radziwiłłow w Białej Podlaskiej – historia, przemiany stan przetrwania*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 2017, t. 62.
- Butelski Kazimierz Leonard, *Contemporary Odeon Buildings as a Sustainable Environment for Culture*, „Buildings” 2022, t. 11, nr 7.
- Butelski Stanisław, Zielińska Magdalena, *Odeon w Białej Podlaskiej – kontekst, forma, akustyka, widoczność*, [w:] *Tendencje w projektowaniu współczesnych sal koncertowych*, red. Kazimierz Butelski, Kraków 2018.

Dziubecki Tomasz, *Théâtre sur l'isle w Łazienkach Królewskich funkcja i forma*, „Biuletyn Historii Sztuki” 2018, nr 2.

Golasz-Szołomska Hanna, *Odeon-buleterion w hellenistycznych i rzymskich miastach Azji Mniejszej. Ze studiów nad budowlami użyteczności publicznej starożytności*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 2008, t. 53.

Janicka Magdalena, *Układ przestrzenny Łazienek Królewskich w Warszawie jako przykład założenia krajobrazowego na skalę krajową*, „Teki Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych” 2011, t. 7, nr 1.

Zin Barbara, *Ochrona i ekspozycja miejsc kulturowych niezachowanych rezydencji Radziwiłłów*, „Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation” 2020, nr 62.

Dokumentacja / Documentation

BP Projekt Kazimierz Butelski, Projekt architektoniczno-budowlany i zagospodarowania terenu „Wielobranżowa dokumentacja projektowa budowy zadania oraz przebudowy i remontu amfiteatru w zespole zamkowo-parkowym w Białej Podlaskiej na działce nr ewid. 2113/1 przy ul. Warszawskiej 12, w ramach zadania inwestycyjnego »rewitalizacja zespołu zamkowo-parkowego w Białej Podlaskiej«”, Kraków 2017.

BP Projekt Kazimierz Butelski, Projekt koncepcyjny zadania Amfiteatru w Łazienkach Królewskich w Warszawie – Praca Konkursowa II etapu, Kraków 2019.

BP Projekt s.c., Projekt zamienny dla budowy amfiteatru w Białej Podlaskiej w związku z odkryciem archeologicznym resztek zabytkowego dworu w obrębie inwestycji, Kraków 2001.

Źródła elektroniczne / Electronic sources

Dach nad amfiteatrem w Łazienkach Królewskich. Nietypowe wyniki konkursu, Interia, <https://wydarzenia.interia.pl/mazowieckie/news-dach-nad-amfiteatrem-w-lazienkach-krolewskich-nietypowe-wyniki,nId,4260696> (dostęp: 23 V 2023).

Historia, Muzeum Łazienki Królewskie, <https://www.lazienki-krolewskie.pl/pl/historia> (dostęp: 23 V 2023).

Krasucki Michał, <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10157315237186698> (dostęp: 23 V 2023).

Paluch Klaudia, *Biała Podlaska: Wyróżnienie dla miasta Biała Podlaska za rewitalizację zespołu zamkowo-parkowego Radziwiłłów*, BP24, <https://bp24.pl/arttykul/wyroznienie-dla-miasta/1001414> (dostęp: 29 V 2023).

Wyniki konkursu na projekt zadania Amfiteatru w Łazienkach Królewskich, Architektura i Biznes, <https://www.architekturaibiznes.pl/wyniki-konkursu-na-projekt-zadania-amfiteatru-w-lazienkach-krolewskich,2987.html> (dostęp: 30 V 2023).

Wyniki konkursu na zadanie amfiteatru w Łazienkach, Architektura. Murator Plus, https://architektura.muratorplus.pl/konkursy/wyniki-konkursu-na-zadanie-amfiteatru-w-lazienkach_10298.html (dostęp: 23 V 2023).

¹ Rejestr zabytków A-48/134 decyzja WKZ w Lublinie z dnia 31.12.1966 r., znak KL. V-7/97/66 ze zmianami.

² Rejestr zabytków A-79/656 decyzja WKZ w Lublinie z dnia 2.12.1972 r., znak KL. IV-7/115/72.

³ Naumachia w świecie starożytnego Rzymu to inscenizacja bitew morskich jako masowej rozrywki, również basen, w którym się one odbywały.

Streszczenie

Wzrost wymagań społeczeństwa co do obiektów kultury powoduje zadaszanie istniejących amfiteatrów i przekształcanie ich w odeony. Ochrona konserwatorska często ma kluczowy wpływ na realizację współczesnego odeonu. Analizowane są dwa przypadki: odeonu w parku Radziwiłłowskim w Białej Podlaskiej i projekt zadaszenia amfiteatru w parku Łazienkowskim w Warszawie. Projekty eksplorują ochronę i interpretację kultury w architekturze. Celem jest ukazanie relacji między aspektami architektonicznymi, urbanistycznymi a wartościami kulturowymi, historycznymi i przyrodniczymi.

Abstract

The increase in the public's demands for cultural facilities is causing existing amphitheatres to be roofed and transformed into odeons. Statutory conservation often has a key influence on the realization of a modern odeon. Two cases are analyzed: an odeon in Radziwiłłowski Park in Biała Podlaska and a design of covering an amphitheater in Łazienki Królewskie Park in Warsaw. The project and designs explore the preservation and interpretation of culture in architecture. The goal is to show the relationship between architectural, urban planning aspects and cultural, historical, and natural values.